

УДК 378.147.041-057.875

ЛІДІЯ ЧЕРЧАТА

Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ФАКУЛЬТЕТІВ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

У статті розглядаються методичні аспекти організації самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови, аналізуються її види, форми і методи.

***Ключові слова:** немовні факультети, професійна підготовка, самостійна робота студентів, самостійність, вміння, навички, контроль, оцінювання.*

Постановка проблеми. Новочасні тенденції освітнього розвитку визначають самостійну роботу студентів пріоритетом педагогічного процесу, дійовим інструментом модернізації вітчизняної професійної підготовки компетентного, активного, мобільного, самостійного, висококваліфікованого й конкурентоспроможного фахівця, який уміє знаходити корисну інформацію і застосовувати її у професійній діяльності. Від уміння фахівця працювати з інформацією залежить швидкість прийняття ним рішень.

Оскільки високий темп життя і діяльності потребують високого темпу примноження знань людини, наразі тривають активні пошуки педагогічних технологій підготовки майбутнього спеціаліста, які були б зорієнтовані на формування у молоді творчих здібностей і навичок самостійного наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації.

Дидактика вищої школи вбачає у самостійній роботі шлях до забезпечення творчої активності студентів у навчальному процесі. У ході самостійної роботи студента отримані знання перетворюються на вміння та навички, зростає його ініціативність, наполегливість у досягненні мети, виробляються вміння самостійно аналізувати факти та явища, студент вчиться самостійно мислити. У межах Болонського процесу самостійну роботу студентів розглядають як найважливіший елемент нових освітніх технологій і вважають одним із засобів забезпечення нового міжнародного стандарту освіти.

Тому в навчальному процесі вищого навчального закладу має передбачатися багатоаспектна самостійна робота студентів, оскільки саме в студентські роки найактивніше формується потреба самостійного поповнення знань, доповнення відомостей, отриманих на практичних заняттях. Необхідність організації самостійної роботи обумовлена все вищими вимогами до рівня загальноосвітньої і спеціальної підготовки випускника вишу, зміною загальноосвітніх парадигм, підготовкою майбутніх фахівців до професійного, компетентного входження на ринок праці з міцно сформованими потребами у постійній професійній самоосвіті та саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні дослідники проблем вищої школи по-різному трактують сутність самостійної роботи студентів, по-різному її

визначають. Аналіз філософської, психолого-педагогічної та науково-методичної наукової літератури свідчить про поживаний інтерес учених до самостійної роботи студентів як форми діяльності учіння, методу підвищення пізнавальної активності, засобу учіння й управління самостійною навчальною діяльністю, виду пізнавально-практичної діяльності (А. М. Алексюк, В. К. Буряк, С. У. Гончаренко, І. О. Зимняя, В. А. Козаков, П. І. Підкасистий А. Я. Цюприк, І. В. Шуст, М. Д. Ярмаченко та ін.).

Результати педагогічної теорії й практики указують на професійний інтерес дослідників до проблеми формування вмінь самостійної роботи. Так, у працях Л. С. Виготського, П. Я. Гальперіна, І. А. Зязюна, В. О. Кудіна, О. М. Леонтьєва, С. Л. Рубінштейна та інших учених розкрито роль і місце самостійності у формуванні особистості, зокрема, у студентів вищих навчальних закладів (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін, С. О. Сисоєва та ін.).

Досягнення сформованості у студентів самостійності багато в чому, на думку дослідників Н. В. Морзе, Є. С. Полат, С. М. Яшанова та інших, залежать від рівня їхньої інформаційної культури, а саме від умінь самостійно здобувати, опрацьовувати і використовувати інформацію в процесі освітньої й наукової діяльності.

Важливими є й теоретичні висновки А. М. Алексюка, А. О. Вербицького, М. Г. Гарунова, П. І. Підкасистого та інших науковців про підвищення якості навчання внаслідок застосування самостійної роботи у навчальному процесі.

Аналіз стану дослідження різних аспектів проблеми організації самостійної роботи студентів у педагогічній науці й практиці засвідчує недостатнє вивчення питань, пов'язаних із розглядом особливостей та прогнозування використання нових технологічних та інформаційних підходів до процесу організації самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови, із визначенням форм роботи за умов нової методологічної орієнтації модернізації навчального процесу.

Незважаючи на широкий і різноплановий характер досліджень, присвячених означеній проблемі, низка питань потребує подальшого більш ретельного вивчення. Наприклад, не знайшли достатнього висвітлення зв'язки і відношення між метою організації самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови і способами її реалізації.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати й описати технологію організації самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Іноземна мова як навчальний предмет має високий освітній, виховний, розвивальний потенціал, збагачує особистість і дає їй можливість вийти у великий, цікавий світ нових знань, людського досвіду, надбань світової культури. Процес навчання іноземної мови умовно можна поділити на роботу в аудиторії на практичних заняттях та на самостійну роботу за завданням викладача. Обидві форми є досить ефективними і використовуються на різних етапах навчання іноземної мови, розвиваючи організаційні, інформаційні, комунікативні, пізнавальні вміння студентів.

У «Положенні про організацію навчально-виховного процесу у ВНЗ» зазначається, що самостійна робота студента є основним засобом оволодіння навчальним матеріалом у час вільний від обов'язкових навчальних занять. Як складова цілісного процесу навчання, вона має ті ж завдання, що і весь навчальний процес: досягнення найвищих результатів навченості студентів при найменших затратах на їх отримання [6, с. 382–399]. Побіжно з аудиторною самостійна робота

студентів є невід'ємним складником опанування змісту дисципліни «Іноземна мова». Одним із основних завдань викладача вищого навчального закладу є раціональна організація самостійної роботи студентів і забезпечення умов успішного її перебігу. Вона покликана не тільки сприяти оволодінню дисципліною, але й формуванню навичок самостійної роботи загалом, у навчальній, науковій, професійній діяльності, здатності брати на себе відповідальність, самостійно розв'язувати проблему, знаходити конструктивні рішення, вихід із проблемної ситуації тощо.

Інакше кажучи, значущість самостійної роботи студентів виходить далеко за межі окремого предмета, оскільки її головною метою є формування самостійності як риси особистості, яка є визначальною в здатності студента організувати і реалізовувати свою діяльність без стороннього керівництва і допомоги. У зв'язку із сказаним вище, кафедри повинні розробляти стратегію формування системи вмінь і навичок самостійної роботи. При цьому варто виходити з рівня сформованості самостійності абітурієнтів і вимог до рівня сформованості самостійності випускників з тим, щоб за період навчання бажаного рівня самостійності було досягнуто [4, с. 10–13].

Досліджуючи специфічні властивості феномену самостійності й беручи до уваги наявність рівнів її сформованості, О. П. Муковіз вказує на можливість розгляду останньої у двох аспектах (репродуктивному та продуктивному).

Самостійність на репродуктивному рівні означає:

- 1) роботу над собою без будь-якої допомоги, але за завданням або режимом, визначеним розкладом, звичкою, вимогою викладача, потребою суспільства;
- 2) звичне ставлення до повсякденної діяльності, зовнішнього середовища, до самого себе;
- 3) дія за прийнятою мотиваційною установкою;
- 4) розвиток набутих знань, умінь, навичок, звичок.

Самостійність на продуктивному рівні означає:

- 1) роботу над собою не за шаблоном, а з пробою новизни, ризику, творчості, винахідливості, інтересу, потребою до самовдосконалення;
- 2) внесення змін за змістом, організацією та результатом діяльності;
- 3) з одного боку ускладнення змісту діяльності, з іншого боку, спрощення характеру останньої з метою покращення результату;
- 4) розробку нових засобів, рівнів, комбінацій, характеру діяльності;
- 5) вияв елементів раціоналізації, винахідливості, створення нового продукту;
- 6) опору на дослідницький принцип розвитку й удосконалення діяльності [3, с. 18–19].

Зауважимо, що успішність і продуктивність самостійної роботи студентів залежить від практичної готовності останніх до її виконання. В основі самостійної роботи студентів лежить комплекс професійно-значущих умінь і навичок. Проте попри наявність значної кількості психолого-педагогічної літератури з проблеми дослідження сутності означених вище понять [1, с. 19–24; 2], вони все ще перебувають у зоні посиленої уваги науковців.

Отож для її успішного виконання необхідні планування й контроль із боку викладача, а також планування обсягу самостійної роботи в навчальних планах спеціальності кафедри, навчальною частиною, методичними службами навчального закладу. Зміст самостійної роботи студентів визначається робочою

навчальною програмою, методичними матеріалами, завданнями та вказівками викладача. Вона має забезпечуватися комплексом навчально-методичних засобів, призначених для вивчення навчальної дисципліни, а саме: підручниками, навчальними та методичними посібниками, методичними вказівками тощо.

Спонування студента до самостійної роботи може відбуватися як опосередковано (за допомогою використання методичних вказівок, комп'ютерних навчальних програм), так і безпосередньо під контролем викладача (шляхом проведення очних консультацій, бесід чи з допомогою електронної пошти тощо).

При зміні функції викладача на координаційну, він організовує СР за допомогою методичного забезпечення; урізноманітнює самоконтроль виконання завдань; коригує стимулювання, планування, організацію і контроль СРС шляхом варіації методичного забезпечення. Опосередковане керівництво у навчальному процесі сприяє розширенню самостійності [9].

Особливо важливими є методичні рекомендації та вказівки для першокурсників, з тим що саме вони потребують детального опису самостійної роботи над завданням. У разі виникнення труднощів, студент може отримати консультативну допомогу викладача.

При цьому, в ході організації самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови необхідно брати до уваги недостатньо високий рівень володіння іноземною мовою, подекуди відсутність мотивації щодо її вивчення й ставлення до неї як до другорядної дисципліни, а інколи й практично повну відсутність навичок самостійної роботи.

Тому завдання самостійної роботи студентів з дисципліни «Іноземна мова» покликані забезпечити умови для досягнення мети її вивчення, яка полягає у формуванні іншомовної комунікативної компетенції студентів в обсязі, необхідному для ефективного спілкування іноземною мовою в усній та письмовій формі в межах окресленої навчальною та робочою програмою тематики.

Звідси, зміст завдань самостійної роботи студентів має визначатися комунікативними та пізнавальними потребами студентів, як-от:

- удосконалювати вміння й навички читання та перекладу навчальних текстів з урахуванням граматичних і стилістичних норм іноземної й української мов;
- поглиблювати знання граматики іноземної мови, граматичних структур, необхідних для розуміння й продукування висловлювань загального та фахового змісту;
- розвивати навички письма (зокрема виконання різного типу вправ, написання повідомлень, доповідей тощо);
- збагачувати тематичний і термінологічний тезаурус мовця формами, властивими повсякденному та науковому розмовним реєстрам;
- удосконалювати компетенції усного спілкування в межах визначеної програмою тематики;
- поглиблювати наявні знання іншомовних явищ і реалій в руслі сучасних ідей міжкультурної комунікації.

Самостійна робота базується на володінні студентами навичками та вміннями, набутими на практичних заняттях з іноземної мови, тому важливим є

те, щоб студенти якнайповніше використовували ці навички та вміння під час самостійної роботи.

Аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує наявність низки можливих класифікацій самостійної роботи *за умовами, за обов'язковістю виконання, за рівнем самостійності, за способом накопичення фактичних знань з предмета, за дидактичними цілями* тощо [5, с. 410; 7, с. 306; 8, с. 308]. Тому вважаємо за доцільне зауважити на основних видах самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови, якими можуть бути:

- Самостійна робота, що забезпечує підготовку до аудиторних занять (виконання різноманітних завдань і вправ, робота з текстами, підготовка усних презентацій розмовних тем, складання діалогів тощо).
- Робота з граматичним матеріалом: переклад речень з рідної мови на іноземну і навпаки, вживання коректних часових форм дієслова, заповнювання пропусків, складання запитань різних типів.
- Вивчення лексичних одиниць виразів, стійких словосполучень (тематичні словники тем, що вивчаються), вживання та використання активного вокабуляра за темою.
- Робота з текстом: читання, усний і письмовий переклад тексту фахового спрямування.
- Укладання термінологічного словника.
- Науково-дослідна робота (підготовка тез та проголошення доповідей на студентських читаннях або науково-практичних конференціях).

Зміст самостійної роботи студентів з іноземної мови передбачає використання різноманітних видів роботи, основними з яких можуть бути:

- повторення розділів граматики;
- виконання вправ і завдань протягом семестру;
- опрацювання розмовних тем кожного модуля;
- підготовка до презентацій розмовних тем на заняттях;
- читання та переклад іншомовних текстів;
- вивчення тематичної лексики;
- підготовка до всіх видів контролю, зокрема, до модульних, підсумкових, ректорських контрольних робіт;
- інші види діяльності, які можуть ініціюватися кафедрою, як-от:

1. Підготовка повідомлення за темою, що вивчається та проголошення його на занятті.

2. Підготовка презентації на одну із запропонованих тем (за вибором студента).

3. Підготовка тез та проголошення доповіді на студентських читаннях, круглих столах, науково-практичних конференціях).

4. Пошук матеріалів для виконання навчального проекту та презентація результатів пошукової навчальної діяльності.

Виконуючи вправи та завдання, доцільно використовувати підручники з граматики англійської мови для поглиблення знань, а також інформаційні ресурси з метою вдосконалення вмінь і навичок та самоконтролю.

Результати самостійної роботи студентів контролюються викладачем та оцінюються під час поточного модульного та підсумкового контролю поряд з навчальним матеріалом, який опрацьовувався в ході аудиторних занять.

Контроль виконання завдань самостійної роботи студентів проводиться в формі усного опитування (монологічне висловлювання, діалог, полілог, усний переклад, контрольне читання) та письмового контролю (письмовий переклад, лексико-граматичний тест).

Тематика та рівень складності самостійної роботи відповідають чинній робочій навчальній програмі з дисципліни.

При виконанні вправ на переклад доцільно користуватися словником. Вивчення тематичної лексики, поповнення активного та пасивного лексичного запасу (іншомовних слів і словосполучень) за допомогою систематичного використання одно- і двомовних словників – невід’ємний складник практичного заняття.

Іншою необхідною передумовою ефективної роботи кафедри є систематичне проведення методичного семінару. На засіданнях методичного семінару затверджується список рекомендованої літератури, характер і обсяг текстів для самостійного опрацювання, рецензуються розроблені тести та посібники. Методичний семінар повинен стати джерелом нової інформації, запозичення здобутків сучасної методичної думки. Обговорення матеріалів вітчизняної і зарубіжної періодики, підготовка доповідей з питань організації самостійної роботи іншими вищими навчальними закладами міста, близького і далекого зарубіжжя – далеко не повний перелік можливої методичної роботи у рамках семінару.

Висновки. Таким чином, організацію самостійної роботи студентів немовних факультетів з іноземної мови потрібно розглядати як систему взаємодії студента та навчального матеріалу з іноземної мови, яка, за умови її раціональної організації викладачем, забезпечить якісне засвоєння матеріалу, сприятиме формуванню самостійного мислення, дій та ставлення до запропонованого завдання, результатом яких стане активне оволодіння новими або активізація уже відомих знань, розвиток умінь і навичок читання, говоріння, аудіювання і письма. Організація та зміст самостійної роботи студентів немовних факультетів мають бути зорієнтовані на вироблення комунікативних навичок, розвиток творчих здібностей, усвідомлення потреби вивчати іноземну мову.

Список використаних джерел

1. Гальперин П. Я. Знання в основе управления процессом усвоения / П. Я. Гальперин, Н. Ф. Талызина // Вестник высшей школы. – 1965. – № 6, – С. 19–24.
2. Леонтьев А. Н. Деятельность. Сознание. Личность / А. Н. Леонтьев. – М. : Политиздат, 1975. – 304 с.
3. Муковіз О. П. Формування вмій самостійної пізнавальної діяльності у студентів педагогічних факультетів засобами інформаційних технологій: дис. ... канд. пед. наук :13.00.04 – теорія та методика професійної освіти / Олексій Павлович Муковіз. – Київ, 2008. – 222 с.
4. Організація самостійної роботи студентів з педагогіки : навч. посіб. / Під ред. В. І. Євдокимова. – Х. : ХДПУ, 2000. – 160 с.
5. Педагогічний словник / за ред. Дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
6. Положення про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах // Освіта України. Нормативно-правові документи. – К. : Міленіум, 2001. – 472 с.

7. Професійна освіта: Словник : навч. посіб / Уклад. С. У. Гончаренко та ін.; За ред. Н. Г. Ничкало. – К. : Вища школа, 2000. – 380 с.

8. Российская педагогическая энциклопедия: В 2тт. / Гл. ред. В. В. Давыдов. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 1993 – 608 с. – Т. 1. – С. 463.

9. Черчата Л. М. Організація самостійної роботи студентів гуманітарних факультетів вищих педагогічних закладів в умовах застосування інформаційних технологій навчання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.04 „Теорія і методика професійної освіти” / Л. М. Черчата. – Київ, 2013. – 24 с.

Стаття надійшла до редакції 15.10. 2014 р.

ЧЕРЧАТА Л.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленко, Україна

МЕТОДИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ОРГАНИЗАЦИИ САМОСТОЯТЕЛЬНОЙ РАБОТЫ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ ФАКУЛЬТЕТОВ ПО ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ

В статье рассматриваются методические аспекты организации самостоятельной работы студентов неязыковых факультетов по иностранному языку, анализируются ее виды, формы и методы.

Ключевые слова: неязыковые факультеты, профессиональная подготовка, самостоятельная работа студентов, самостоятельность, умения, навыки, контроль, оценка.

CHERCHATA L.

Poltava National Pedagogical University named after V Korolenko, Ukraine

METHODICAL ASPECTS OF INDEPENDENT WORK ORGANIZATION OF NON-PHILOLOGICAL STUDENTS ON FOREIGN LANGUAGE.

Methodical aspects of independent work organization of non-philological students on foreign language are studied in the article. Different kinds, forms and methods of such work are under discussion as well.

Key words: non-philological faculties, professional training, independent work of students, independence, abilities, skills, control, estimating.